

En förbättrad elevhälsa (SOU 2025:113)

(dnr U2025-02279)

Inledning och avgränsning

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barns och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Övergripande synpunkter

Barnombudsmannen har i flera sammanhang redovisat barns röster om hur de mår och hur de upplever tillgång till elevhälsan. Årsrapporten 2024 "Hur dåligt måste man må egentligen"¹ handlar om barns psykiska hälsa. I rapporten ger barnen följande förslag för att ge bättre stöd till barn och unga:

- Trygga vuxna som i skolan som lyssnar och stöttar
- Bättre information och kunskap om psykisk ohälsa
- Enklare att få hjälp snabbt
- Större flexibilitet i den hjälp som ges
- Hjälp och stöd så länge det behövs
- Större delaktighet i den egna vården
- Trygga relationer med vården

Barnombudsmannen ser mycket positivt på att flera förslag som utredningen lämnar syftar till att möta de behov som barn ger uttryck för.

Barnombudsmannen välkomnar också att utredningen lyfter elevers röster i betänkandet samt gör en genomarbetad barnkonsekvensanalys. Barnombudsmannen förutsätter att barn görs delaktiga även i det fortsatta arbetet, till exempel i att ta fram enkäter och föreskrifter för hälsobesök. Även skolor bör säkerställa barns delaktighet till exempel i det systematiska kvalitetsarbetet, exempelvis genom referensgrupper eller andra former för strukturerad dialog. Barn ges då reella möjligheter att påverka frågor som i högsta grad berör deras lärande, hälsa och utveckling och kan dessutom bidra till mer ändamålsenliga lösningar som tar sin utgångspunkt i barns verkliga behov och inte utifrån "vuxengissningar". Att barn får komma till tals i alla frågor som rör dem är en av barnkonventionens grundprinciper.²

Barnombudsmannen uppskattar att utredaren genomgående har riskgrupper i fokus, såsom elever med funktionsnedsättningar, barn som är placerade utanför

¹ Barnombudsmannen (2024). Hur dåligt måste man må egentligen? Samhällets insatser för att främja barns psykiska hälsa.
Barnkonventionen artikel 12

det egna hemmet och barn och unga som är utsatta för olika former av våld, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck.

Barnombudsmannen vill i sammanhanget särskilt betona att vikten av att elever i skolor som inte tillhör skolväsendet omfattas av förslagen, exempelvis placerade barn vid Statens institutionsstyrelse samt barn i häkten och på anstalter inom Kriminalvården.

Motsvarande reglering och satsningar behöver genomföras även inom förskolan

För att förebygga ohälsa behöver insatser ske tidigt. Flera barn och unga rapporterar om att samhället reagerar för sent.

"Vänta inte till tonåren. Barn och unga behöver hjälp när de är små. Alla på förskolan ser och hör, och redan då måste samhället gå in och hjälpa barn på rätt sätt".³ (kille)

Barnombudsmannen anser därför att motsvarande reglering och satsningar behöver genomföras inom förskolan och barnhälsan för att säkerställa tidiga och samordnade insatser redan i de yngsta barnens vardag. En del i detta är att göra förskolan obligatoriskt från tre år.⁴

6.1 Förslag om förtydligande av syfte och uppdrag

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget och delar utredarens bedömning. Att förtydliga en holistisk syn på hälsa i förhållande till lärande och utveckling är ett viktigt steg att ta. En tydligare reglering av elevhälsans uppdrag kan bidra till att stärka förutsättningarna för en likvärdig elevhälsa för alla elever i landet.

Utredningen betonar att psykologer inom elevhälsan bör ha ett särskilt fokus på elever som utsätts för våld, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck – att uppmärksamma och ge stöd. Barnombudsmannen vill understryka att detta ligger helt i linje med vad barn och unga själva har uttryckt i våra dialoger – nämligen behovet av att trygga vuxna ser dem, lyssnar, ställer frågor och tar deras berättelser på allvar:

"De ville inte blanda in sig, kopplar du? Eller de vågar inte prata med ungdomarna så här."⁵(Kille)

"Det kändes inte som att någon brydde sig, de såg allt. Men de ville typ inte lägga sig i eller."⁶(Tjej)

"Tro på oss när vi väl vågar berätta. Snälla, försök att sätta er in i vår situation, i vårt liv. Vi hittar inte på, inget barn hittar på såna sjuka saker om sin familj."⁷ (Tjej)

6.3 Stärkt tillgång till elevhälsans professioner

Barnombudsmannen delar utredarens bedömningar och välkomnar förslagen som syftar till att stärka tillgången till elevhälsans olika professionerna. En sådan

³ Barnombudsmannen (2025) För varje minut som går och ingen gör något för att hjälpa barn, så blir det bara värre.

⁴ Barnombudsmannen (2026) Tro på oss när vi väl vågar berätta.

⁵ Barnombudsmannen (2026) Tro på oss när vi väl vågar berätta.

⁶ Barnombudsmannen (2026) Tro på oss när vi väl vågar berätta.

⁷ Barnombudsmannen (2026) Tro på oss när vi väl vågar berätta

reglering bör bidra till ökad likvärdighet och förbättrade förutsättningar för att elever ska få det stöd de behöver i rätt tid.

”På alla skolor jag har gått på där det har varit en skolkurator, har det känts som att om dom är där, då är dom där typ varannan fullmåne... alltså väldigt sällan. Och när dom väl är där så är dom helt fullbokade för att det är så många som vill till kuratorn.”⁸

Barnombudsmannen betonar att barn och unga uttrycker en tydlig önskan om fysiska möten med elevhälsans personal. Det är därför viktigt att bemanningsplaneringen tar hänsyn till den lokala skolans förutsättningar till exempel socioekonomiskt utsatta områden, så att resurserna dimensioneras utifrån elevernas faktiska behov. De nivåer som föreslås i betänkandet utgör en minimistandard. För att säkerställa att elevhälsan är tillgänglig och närvarande kan huvudmännen många gånger behöva gå längre än minimikraven. Det är som framhålls inledningsvis i remissvaret också av stor betydelse att elevernas egna synpunkter och erfarenheter tas med i arbetet – i detta sammanhang i analysen av bemanning och tillgänglighet.

6.4 Huvudmännen ska informera om elevhälsans uppdrag och bemanning

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget och betonar att det är viktigt att information tydligt är anpassad för elever i olika åldrar och med olika förutsättningar och behov.

6.6 Förslag om utökade hälsobesök och hälsosamtal

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget om utökade hälsobesök och införandet av hälsosamtal. Det är helt i linje med de förslag som Barnombudsmannen har lämnat i flertalet rapporter som bygger på barns röster. Barn och unga uttrycker tydligt värdet av återkommande samtal om bland annat psykisk hälsa.

”Jag tycker först och främst att man ska ha obligatoriska hälsosamtal när det kom mer till psykisk hälsa, i högstadiet. Jag tycker helt ärligt att det är stört att vi inte lägger mer vikt vid det redan från första början [...] Om man kommer till en ny skola och börjar sjuan, och man får träffa nån från elevhälsoteamet redan första eller andra veckan. Så, skapar det ju redan där liksom en trygghet, eller nån slags relation till dom.”⁹

”Varje termin, alltså innan den började, så förklarade dom vem som var skolkurator. Och sen hade man obligatoriska möten med skolkuratorn. Vi fick bara gå, hon ville bara prata med oss, förstår du. Det var vissa elever, som kanske inte vågade gå till skolkuratorn. [...] Det var bra att det var obligatoriskt, för då gick man dit och pratade om det man ville, och tyckte att det var bra att prata ut.”¹⁰

Barnombudsmannen delar bedömningen att föreskrifter ska tas fram för hälsobesöken samt hälsosamtalen och betonar vikten av att frågor om alla former våld, inklusive hedersrelaterat våld och förtyck ingår så att alla elever i hela landet får återkommande frågor under hela sin skoltid. Barnombudsmannen uppmanar i linje med vad som anförs i inledningen av remissvaret, ansvariga myndigheter att

⁸ Barnombudsmannen (2024) Hur dåligt måste man må egentligen?

⁹ Barnombudsmannen (2024) Hur dåligt måste man må egentligen?

¹⁰ Barnombudsmannen (2024) Hur dåligt måste man må egentligen?

säkerställa barns delaktighet arbetet med att ta fram föreskrifterna så att innehållet överensstämmer med barns faktiska behov och erfarenheter.

Barnombudsmannen anser att en utvärdering av hälsosamtalen bör genomföras efter införandet. En sådan utvärdering bör särskilt belysa om ytterligare ett hälsosamtal behöver införas tidigare än årskurs 9, exempelvis runt årskurs 5–6 för att tidigt identifiera tecken på psykisk ohälsa.

6.6.3 En hälsoenkät ska ligga till grund för hälsoförslaget.

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget och delar bedömningen. Det är av stor betydelse att barn bör göras delaktiga i processen med att ta fram enkäten för att säkerställa att frågorna utformas utifrån barns perspektiv och erfarenheter. Barns delaktighet bör även ingå som en del i det analysstöd som ska tas fram, i enlighet med barnkonventionens krav på barns rätt att komma till tals.

Barnombudsmannen uppskattar att betänkandet tydligt markerar att enkäten ska ta upp frågor om våld och hedersrelaterat våld och förtryck. Barn och unga har under lång tid berättat att de sällan får frågor om detta, vare sig från skola eller socialtjänst. Därför är det angeläget att enkäten säkerställer att dessa frågor ställs systematiskt och återkommande.

*”Jag kunde gråta framför läraren. Så tog hon, alltså, bara ut från klassrummet och slängde ut mig istället. Det var inte så att det var någon som fångade upp dig i skolan.”*¹¹ (Tjej)

*”De borde ha ringt och frågat efter mig. Jag hade kunnat sitta i värsta situationen... sen komma tillbaka till skolan nerblodad eller någonting. Fattar du vad jag menar?”*¹² (Kille)

*”Min lärare märkte och såg att jag mådde dåligt och att jag var ledsen. Men de vågade inte fråga.”*¹³ (Tjej)

6.7 Förstärkta möjligheter för insatser för lättare fysiska och psykiska vårdbehov

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget. Det är helt i linje med vad barn och unga själva har framfört som förslag i samtal med Barnombudsmannen. Att stärka möjligheterna till tidigt stöd är avgörande för att snabbt kunna uppmärksamma om barn och unga mår dåligt eller far illa av olika skäl.

6.8 Förbättrad samverkan mellan elevhälsan, skolan i övrigt, hälso- och sjukvården och socialtjänsten

Barnombudsmannen delar bedömningen om hur förslagen förbättrar samverkan och tillstyrker förslaget om att det ska finnas en samordnande funktion som ansvarar för att samordna insatser.

Det är positivt att utredningen tydliggör att den samordnande funktionen inte behöver utgöras av en och samma person för samtliga elever, utan kan variera utifrån elevens behov. Att funktionen ska innehas av en person som eleven

¹¹ Barnombudsmannen (2026) Tro på oss när vi väl vågar berätta

¹² Barnombudsmannen (2026) Tro på oss när vi väl vågar berätta

¹³ Barnombudsmannen (2026) Tro på oss när vi väl vågar berätta

känner tillit till ligger helt i linje med vad barn och unga har framfört i samtal med Barnombudsmannen.

Barnombudsmannen bedömer att frågor som rör samtycke till den samordnande funktionen behöver problematiseras och förtydligas ytterligare. I situationer där vårdnadshavaren, en eller båda, inte har vilja eller förmåga att medverka finns en påtaglig risk att skolan inte får samtycke och eleven inte får det stöd som hen behöver. Sådana situationer torde inte vara ovanligt förekommande. Utredningen lyfter att detta kan leda till en orosanmälan, vilket är korrekt, men Barnombudsmannen vill framhålla att resultatet är osäkert och att en sådan process är långsam och ger inte eleven det omedelbara stöd som kan vara nödvändigt i stunden. Barnombudsmannen anser härutöver att elever, efter en bedömning utifrån ålder och mognad samt med beaktande av barnets bästa, många gånger bör kunna ge sitt eget samtycke ifrån 12 år ålder.¹⁴ Barnombudsmannen vill understryka vikten av att den nya regleringen utformas så att det finns förutsättningar att hantera frågorna på ett ändamålsenligt sätt.

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget om samverkansöverenskommelser med regionen och delar utredarens bedömning. Det är avgörande att barn och unga får likvärdigt stöd i hela landet när de är i behov av samordnade insatser, oavsett vilken skola de går i. Processen kan vara komplex, särskilt för barn som saknar vårdnadshavares stöd och hjälp att navigera mellan olika aktörer.

Beslut har fattats av barnombudsmannen Juno Blom. Föredragande i ärendet har varit utredare Linda Silvermyr. I den slutliga handläggningen av ärendet har även chefsjurist Tove Björnheden deltagit.

Juno Blom
Barnombudsman

Kopia till
u.s.remissvar@regeringskansliet.se

¹⁴ Barnombudsmannens ställningstagande gällande samtal med barn den 5 februari 2026 (BO 2026-0048)